

نقش مدیریت انتظامی در تأمین امنیت شهرها (مطالعه موردی: انتخابات مجلس شورای اسلامی)

دکتر علیرضا محسنی تبریزی^۱
سرهنک فرخ‌الله شاه‌بهرامی^۲

تاریخ دریافت: ۸۷/۲/۴
تاریخ پذیرش: ۸۷/۸/۲۹

چکیده

انتخابات یکی از ابزارهای تحقیق شرایط مردم‌سالاری در حکومت‌های مبتنی بر دموکراسی از جمله جمهوری اسلامی ایران است که براساس آن حکومت مردم بر مردم شکل می‌گیرد و روند طبیعی خود را طی می‌کند. با وجود تمهیدات و تدابیر متخذ از سوی مسئولان برگزارکننده انتخابات، در برخی از حوزه‌های انتخابیه به علل مختلف درگیری‌های پراکنده‌ای رخ می‌دهد و محقق درصدد است مشخص کند آیا مدیران انتظامی می‌توانند در کاهش خسارات ناشی از درگیری بعد از اعلام نتایج آراء نقش داشته باشند؟ و هدف دیگر، شناخت علمی عوامل مؤثر بر نقش ناجا در تأمین امنیت انتخابات و رسیدن به راهکارهای مناسب برای پیشگیری از درگیری‌ها و کمک به مدیران انتظامی به منظور بررسی رفتار انتخاباتی مردم بعد از اعلام نتایج آراء است. سنجش روابط میان متغیرهای تحقیق با بهره‌گیری از تجربیات خدمتی و علمی محققان و مدیران انتظامی که در تأمین امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج آراء فعال بوده و برپایه مبانی نظری و نتایج مطالعات پیشین تنظیم و فرموله شده است. روش تحقیق، توصیفی و تحلیلی بوده و عمدتاً با تکیه بر روش پیمایشی است. جامعه آماری را خبرگان انتظامی ناجا که در ستاد تأمین امنیت انتخابات فعال بودند، تشکیل می‌دهد و با توجه به پایین بودن جمعیت آماری، کل جمعیت ۱۰۰ نفر مورد مطالعه قرار گرفته است. روش گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است و در پاره‌ای از موارد نیز از روش اسنادی و مصاحبه استفاده شده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شناخت رفتار انتخاباتی مردم توسط مدیران انتظامی، هماهنگی و مشارکت مردم با پلیس، امنیت انتخابات خصوصاً بعد از اعلام نتایج آراء را در پی دارد. همچنین نتیجه دیگر حاصله از این تحقیق گویاست که: بین متغیرهای تحقیق و تأمین امنیت رابطه وجود دارد و امنیت شهرها را بعد از اعلام نتایج آراء انتخابات، تحت تأثیر قرار می‌دهد. با این وجود رابطه بین هر یک از متغیرها متفاوت است به طوری که از دیدگاه پاسخگویان بین هر یک از شاخص‌ها و تأمین امنیت انتخابات رابطه معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها

نقش Role / امنیت Security / انتخابات Elections / مجلس Parliament / مدیر انتظامی Police Manager.

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی

مقدمه

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های رژیم‌های مردم سالار، مشارکت مردم در شکل‌بندی قدرت و امور عمومی است و به همین دلیل انتخابات را از جمله ابزارهای مهم تحقیق شرایط مردم سالاری می‌دانند. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر اساس ماده ۱۶ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی در حدود قانون، موظف به ایجاد نظم و جلوگیری از هرگونه بی‌نظمی در جریان انتخابات است. بر همین اساس در هر دوره از انتخابات مبادرت به تدوین طرح تأمین امنیت انتخابات کرده و با به کارگیری کلیه امکانات و توان کارکنان خود تلاش می‌کند امنیت نسبی انتخابات را تأمین کند، اما با وجود تدابیر صورت گرفته در هر دوره از انتخابات مجلس شورای اسلامی، باز هم موارد متعددی از وقوع درگیری و بی‌نظمی در برخی از حوزه‌های انتخاباتی گزارش می‌شود که می‌تواند ناشی از عملکرد نادرست کاندیدا یا رفتار انتخاباتی مردم به دلیل فقدان رشد سیاسی و عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و نظارتی باشد. با توجه به اهمیت و ضرورت امنیت در برگزاری انتخابات و تجربیاتی که محقق در ادوار گذشته انتخابات دارد، تلاش می‌شود با انجام کار علمی و تحقیقاتی، عوامل مؤثر بر امنیت شناسایی و تبیین شده و نقش مدیران انتظامی در آن مورد بررسی علمی قرار گیرد تا نتایج حاصل از آن بتواند بستری را فراهم کند تا مدیران انتظامی ناچا که متولیان اصلی حفظ و نظم و امنیت انتخابات هستند با شناخت بهتر نسبت به پدیده مورد نظر در جهت برقراری و ایجاد امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج آرای انتخابات گام برداشته و در پی ایجاد تعامل منطقی با سایر دستگاه‌های ذی‌ربط، هرگونه ناامنی انتخاباتی از جمله تجمع و درگیری‌های احتمالی را قبل از وقوع، پیش بینی و با حضور مستمر در صحنه اجتماع و در انجام اقدامات و تدابیر علمی و تمهیدات مناسب موجب کاهش تلفات انتظامی و خسارات شوند و از بروز وقایع ناگوار و تأسف‌بار جلوگیری کنند.

هدف از این تحقیق شناخت عوامل مؤثر بر نقش ناچا در تأمین امنیت انتخابات و کمک به مدیران انتظامی به منظور شناخت بیشتر از مردم و اتخاذ راهکار مناسب برای پیشگیری از درگیری‌های انتخاباتی پس از اعلام نتایج آراست.

سؤال اصلی تحقیق این است که آیا مدیران انتظامی می‌توانند در کاهش و وقوع خسارات‌های ناشی از درگیری‌های انتخاباتی بعد از اعلام نتایج آرا نقش داشته باشند؟

انتخابات چیست؟

انتخابات سلسله اقدامات و عملیات منسجم و پیوسته‌ای است که در یک محدوده جغرافیایی مشخص و زمانی محدود و معین صورت می‌گیرد و منجر به برگزیده شدن فرد یا افراد و یا موضوع و مرام خاصی از سوی اکثریت مردم می‌شود. اجرا و انجام این سلسله اقدامات و عملیات که منتج به این نتیجه شود، اصطلاحاً برگزاری انتخابات نامیده می‌شود.^۱

با توسعه حق رأی به همگان، انتخابات به عنوان یکی از مهم‌ترین جلوه‌های زندگی سیاسی در دنیای امروز درآمد و شاید بتوان گفت در جوامع غربی زندگی سیاسی افراد در فعالیت‌های انتخاباتی خلاصه می‌شود.

ذکر چند نمونه می‌تواند اهمیت فوق‌العاده انتخابات را در دنیای امروز نشان دهد. در کشور فرانسه مردم ناچارند برای انتخاب حدود پانصد هزار نفر به پای صندوق‌های رأی بروند و در کشور ایالات متحده حدود چهار صد هزار نفر به عنوان نمایندگان مردم در انتخابات مختلف برگزیده می‌شوند. در کشور ما مردم برای انتخابات شورای شهر و روستا و انتخاب صدوپنجاه هزار نفر به پای صندوق‌های رأی رفته‌اند. این موضوع حکایت از این دارد که در نظام‌های مبتنی بر آرای عمومی مهم‌ترین فعالیت سیاسی مردم از یک سو و گروه‌ها و احزاب سیاسی از سوی دیگر، در امور مربوط به انتخابات خلاصه می‌شود.

اهمیت انتخابات تا حدی است که امروزه در علوم سیاسی بخش مستقلی تحت این عنوان به وجود آمده و محققان و پژوهشگران مشهود و بنامی به عنوان متخصص انتخابات در این حوزه می‌اندیشند و قلم می‌زنند. در ادبیات سیاسی غرب شاهد آثار نوشتاری و علمی فراوان در این خصوص هستیم و انتخابات به عنوان یک علم جایگاه بلندی را در علوم سیاسی به خود اختصاص داده است.

انتخابات اساساً دانش بین رشته‌ای است و ابعاد مختلف آن در علوم گوناگون مطالعه و بررسی می‌شود. نظام‌های انتخاباتی، هزینه و نحوه تبلیغات، مبحثی است که بیشتر در حقوق بدان پرداخته می‌شود. رفتار انتخاباتی و تأثیر عوامل مختلف بر مشارکت در انتخابات در جامعه شناسی سیاسی جایگاه بلندی دارد و تأثیر تبلیغات بر رأی دهندگان از جمله مباحث مهم علوم ارتباطات است.

علی رغم همه مباحثی که مطرح شد، دانش انتخابات به عنوان یک علم در جامعه ما تا حدودی ناشناخته است و کمتر از نگاه علمی مورد علاقه قرار می‌گیرد.

تاریخچه جغرافیای انتخابات

تاریخچه انتخابات به خلقت برمی‌گردد، و از زمان پیدایش بشریت انتخابات نیز با وی عجین شده است. در تاریخ اسلام نیز به شکل مدون و دقیق پا به عرصه وجود نهاد که بیعت با رسول خدا(ص) و انتخاب حضرت علی (ع) به عنوان خلیفه و جانشین رسول خدا در غدیر خم نمونه بارز آن است. انتخابات در غرب نیز در زمان یونان باستان برگزار می‌شد و بسیاری از مردم خواسته‌های خود را از طریق شرکت مستقیم در انتخابات اعمال می‌کردند اما انتخابات به صورت نوین آن عبارت است از:

جغرافیای انتخابات یکی از شاخه‌های علم جغرافیای سیاسی است. در نظام‌هایی که دولت‌ها با رأی مردم انتخاب می‌شوند و اصطلاحاً به آنها دمکراتیک گفته می‌شود، جغرافیای انتخابات تأثیر مهمی در تعیین نتایج سیاسی دارد. این علم اولین بار در سال ۱۹۱۳ توسط دانشمند فرانسوی «آندره زیگفرد» مطرح شد. او مطالعات و نظرات خود را در این رابطه و ارتباط آن با عوامل جغرافیایی و عوامل اقتصادی و اجتماعی، منتشر کرد و در سال‌های ۱۸۷۱ تا ۱۹۴۰ تحقیقات وسیعی را انجام داد و با استفاده از نقشه‌های مقایسه‌ای شاخص‌های گوناگونی را در امر انتخابات به تصویر کشید. و در همان سال یکی از دانشمندان علوم سیاسی آمریکا بنام KEY-O-V مطالعاتی را در خصوص رأی‌گیری در آمریکای جنوبی به صورت طبقه‌بندی شده ارائه داد و به تدریج این موضوع در آمریکا گسترش یافته و اهمیت آن مورد توجه جغرافی‌دانان قرار گرفت و در دهه ۱۹۶۰ در این باره و انواع دیگر انتخابات مطالعات وسیعی انجام پذیرفت.

این علم در بین کشورهای استرالیا، نیوزلند، هند و برخی از کشورهای اروپایی غربی جاذبه‌ای خاص پیدا کرد و عمده تمرکز در این مطالعات بر روی انتخابات در سطوح محلی و انتخابات ریاست جمهوری بود (پیشگاهی‌فر، ۱۳۷۲: ۲۵).

اینکه شهروندان یک کشور هم حق انتخاب کردن نمایندگان و کارگزاران خود را داشته باشند و هم حق انتخاب شدن به این سمت‌ها را داشته باشند و حکومت در دست اکثریت و احترام به اقلیت و مشارکت مردم نیز همگانی باشد از دیگر ویژگی‌های حکومت مردم سالاری است که منتسکیو آن را رژیم مبتنی بر دمکراسی می‌داند و ماهیت آن این است که همه مردم قدرت را در دست دارند، یا خود آن را اعمال می‌کنند

یا توسط نمایندگان خود به اجرا در می‌آورند. به عبارتی، آن را دمکراسی پارلمانی می‌نامند؛ زیرا در این نوع حاکمیت، افراد منتخب در چارچوب قانون، حفاظت منافع شهروندان را بر عهده دارند (همان منبع: ۲).

از دوران یونان باستان تا امروز در رابطه با دمکراسی سخنان بسیار گفته شده است اما سابقه استفاده از دمکراسی به کمتر از یکصد سال اخیر معطوف می‌شود. اگر بخواهیم ریشه جامعه مدنی را در ایران دریابیم باید به عصر امیرکبیر برگردیم. امیرکبیر لزوماً دمکرات نبود و حتی از دمکراسی شناخت کاملی نداشت ولی او در تأسیس یک جامعه مدنی، قانونمند بود. پس از امیرکبیر، اولین دوره برای جامعه مدنی و قانونمند کردن جامعه به سال‌های انقلاب مشروطه برمی‌گردد. با این وصف با انحلال مجلس دوم آرزوی استقرار جامعه مدنی ناکام ماند. تلاش برای جامعه مدنی در سه دوره زمانی بین فعالیت‌های امیرکبیر تا قبل از انقلاب اسلامی «در فواصل زمانی ۱۲۸۵ شمسی تا ۱۲۸۷ در عصر مشروطه» و از ۱۲۹۹ تا ۱۳۰۴ و از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ رخ می‌دهد.

تاریخچه انتخابات در ایران

سابقه و دیرینه انتخاباتی ایران به ۱۰۳ سال پیش برمی‌گردد. از آن مقطع به این سو ما عمده‌تاً شاهد دو دوره متفاوت انتخاباتی با قوانین و دستاوردهای مختلف بوده‌ایم که می‌توان آن را به انتخابات قبل از انقلاب و انتخابات پس از پیروزی انقلاب اسلامی تقسیم کرد.

قبل از پیروزی انقلاب (اولین مجلس موقتی)

اولین شکل انتخابات و تشکیل مجلس در ایران به زمان بعد از مشروطیت برمی‌گردد. فرمان مشروطیت در تاریخ ۱۴ جمادی‌الثانی ۱۳۲۴ هجری قمری از طرف مظفرالدین شاه قاجار صادر شد و اولین مجلس موقتی که طبق این فرمان باید نظامنامه انتخابات را تهیه کند، در تاریخ ۲۶ مرداد ماه سال ۱۲۸۵ هجری شمسی در عمارت نظام تشکیل شد.

اولین قانون انتخاب در تاریخ ۱۸ شهریور ۱۲۸۵ هجری شمسی به وسیله میرزا حسن خان منیرالملک، مرتضی قلیجان، صنیع‌الدوله، مخبرالسلطنه، مخبرالملک، مؤتمن‌الملک و محتشم‌السلطنه تهیه و تدوین شد و بلافاصله پس از رسمیت یافتن متمم قانون اساسی،

به تصویب مجلس رسید و اولین دوره مجلس شورای ملی در تاریخ ۱۷ مهر ۱۲۸۵ هجری شمسی افتتاح شد. به موجب مقررات این نظامنامه طول نمایندگی دو سال و تعداد نمایندگان ۱۵۶ نفر بودند که ۶۰ نفر از تهران و ۹۶ نفر از سایر شهرستانها انتخاب می‌شدند. البته در دوره یکم انتخاب صنفی بوده و همه طبقات مردم در آن شرکت نداشتند.

تاریخچه انتخابات بعد از پیروزی انقلاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران چندین نوبت همه پرسی و انتخابات عمومی و سراسری در کشور برگزار شده است. اولین و مهم‌ترین آنکه در حقیقت تعیین کننده نوع حکومت کشور بود، همه‌پرسی تغییر نظام شاهنشاهی به جمهوری اسلامی ایران است که در آن رویداد تاریخی، در روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین ماه سال ۱۳۸۵، اکثریت قریب به اتفاق ملت ایران یعنی ۹۸/۲ درصد کل رأی دهندگان با انتخابات نظام جمهوری اسلامی ایران دست رد به سینه سایر نظام‌های موجود زده و به این ترتیب اراده و خواست خود را در تاریخ ثبت کردند.

جدول ۱: اطلاعات آماری انتخابات مجلس شورای اسلامی بعد از پیروزی انقلاب از دوره اول تا دوره هفتم.

ردیف	نام دوره	تعداد واجدین شرایط	کل آرای مأخوذه	درصد مشارکت	سال
۱	اول	۲۰۸۵۷۳۹۱	۱۰۸۷۵۹۶۹	۵۲/۱۴	۱۳۵۸
۲	دوم	۲۴۱۴۳۴۹۸	۱۵۶۰۷۳۰۶	۶۴/۶۴	۱۳۶۲
۳	سوم	۲۷۹۸۶۷۳۶	۱۵۷۱۴۲۸۱	۵۹/۷۲	۱۳۶۶
۴	چهارم	۳۲۴۶۵۵۵۸	۱۸۷۶۷۰۴۲	۵۷/۸۱	۱۳۷۰
۵	پنجم	۳۴۷۱۶۰۰۰	۲۴۶۸۲۳۸۶	۷۱/۱	۱۳۷۴
۶	ششم	۳۸۷۲۶۴۳۱	۲۶۰۸۲۱۵۷	۶۷/۳۵	۱۳۷۸
۷	هفتم	۴۶۳۵۱۰۳۲	۲۳۷۰۹۲۰۱	۵۱/۱۵	۱۳۸۲

علی رغم تدابیر متخذه در رابطه با امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج در هفتمین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی در برخی از شهرستانها که رقابت‌های کاندیداها فشرده‌تر و اختلافات طایفه‌ای تا حدودی برجسته‌تر بوده است تجمع و اعتراضاتی به شرح جدول زیر گزارش شده است:

ردیف	نام استان	نام شهرستان
۱	خوزستان	ایذه - اندیمشک
۲	فارس	فیروزآباد
۳	کهگیلویه و بویراحمد	دهدشت
۴	گیلان	تالش
۵	اصفهان	سمیرم
۶	اردبیل	پارس آباد
۷	مازندران	بابلسر - فریدون شهر
۸	بوشهر	دشتی - گناوه
۹	چهارمحال بختیاری	اردل
۱۰	آذربایجان شرقی	بناب
۱۱	خراسان رضوی	چناران
۱۲	کرمانشاه	جوانرود

هر چند تعداد اعتراضات و تنش‌های بین شهروندان امری اجتناب ناپذیر است؛ اما بعد از اعلام نتایج آرای در دوره بعد، درگیری‌ها کاهش چشمگیر ۷۰ درصدی داشته و این نشان دهنده تدابیر متخذه از سوی فرماندهان انتظامی استان در دوره‌های بعد است که حاکی از مدیریت صحنه عملیات شهری و عملکرد خوب، مؤثر و موفق در برخی از استان‌ها از جمله استان اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، هرمزگان، خراسان رضوی، استان تهران و تهران بزرگ بوده است.

امنیت

«امنیت، مصدر جعلی یا صناعی فارسی است و به معنی ایمن شدن در امان بودن، بی‌بیمی» (محمد معین، ۱۳۸۱: ۲۵۴) و «ایمنی آرامش و آسودگی» (حسن عمید، ۱۳۷۶: ۲۷۵).

در این مفهوم امنیت یعنی «مجموعه اقدامات در جهت حفظ دستگاه‌های اجرایی و نظامی حال چه در بخش گزینش و استخدام اعم از بدو ورود و یا نظارت کارکنان در مراحل بعدی و چه در بخش حفظ و صیانت شخصیت‌ها و مدیران عالی نظام و چه در بخش حفاظت از تأسیسات و اماکن و یا در موضوع ارتباطات و مخابرات باشد(لرنی، ۱۳۸۳: ۱۴). مفهوم امنیت در بعد سلبی عبارت است از فقدان هرگونه تهدید و این تهدید

می‌تواند منبع داخلی، محیطی و یا خارجی داشته‌باشد (همان منبع: ۱۷).
با توجه به تعریفی که از امنیت به دست آمد، لازم است درباره ابعاد امنیت نیز بحث شود که مهم‌ترین آن عبارت است از:

۱ - بعد انتظامی امنیت؛

۲ - بعد اقتصاد؛

۳ - بعد سیاسی؛

۴ - بعد فرهنگی؛

۵ - بعد اجتماعی؛

۶ - بعد زیست محیطی.

که بعد انتظامی و سیاسی امنیت ارتباط مستقیمی با امنیت داخلی دارد؛ هر چند سایر ابعاد نیز بی‌تأثیر نیستند. اما تأمین نظم و امنیت از وظایف ذاتی نیروهای مسلح بوده و در انتخابات نیز براساس قانون این مهم بر عهده نیروی ج.ا. ایران نهاده شده است که این موضوع نیز در راستای تحقق مؤلفه‌های امنیت از جمله مشارکت مردم در تعیین حق سرنوشت خود که انتخابات یکی از این پدیده است امکان‌پذیر خواهد بود. هر چند سایر مؤلفه‌های امنیت نیز جزء وظایف ذاتی ناجاست.

اصول اخلاقی برای نیروی انتظامی

آن بخش از پلیس که در امنیت انتخابات نقش آفرینی می‌کند، از اعتماد مطلوب مردم برخوردار است. وظایف اصلی آنان حفظ امنیت و جان و مال مردم است و مطمئن کردن آنها از این بابت که قانون در جامعه اجرا می‌شود. در اکثر کشورهای قانونمند مردم از پلیس انتظار دارند که با انصاف، عدل و مسئولیت‌پذیری به اجرای نظم عمومی در جامعه بپردازد. این اصول باید در ارزش‌های سازمانی نیروهای انتظامی تجلی پیدا کند. اکثر سازمان‌های پلیس یک اصول و نظام‌نامه اخلاقی برای افسران خود تبیین می‌کنند و آن را به کار می‌بندند. این اصول معمولاً شامل موارد زیر است:

- احترام گذاشتن به حقوق اساسی و مدنی همه افراد و جامعه و پیروی کردن از قوانین کشور و آیین‌نامه‌های سازمان پلیس؛

- داشتن رفتار و کردار منصفانه و حرفه‌ای؛ به طوری که احساسات، تعصبات،

خصوصیت‌ها و دوستی‌های افراد بر تصمیم پلیس تأثیرگذار نباشد؛

- صادق بودن و در سازمان پلیس به خاطر منافع شخصی فعالیت نکردن، امتناع از

- دریافت هدایای شخصی در قبال انجام کار سازمانی برای مردم؛
- در نظر گرفتن مسائل حفاظتی سازمان و اطلاعاتی که در خصوص شهروندان جمع‌آوری می‌شود؛
 - ایجاد نکردن رعب و وحشت در بین شهروندان و یا متهمان، خویشانداری کردن و تلاش در جهت ایجاد خیر و صلاح در میان مردم؛
 - استفاده نکردن از زور و یا خشونت بیجا؛
 - مهربان و عادل بودن؛
 - همکاری با دیگر سازمان‌های قانونی در جهت استقرار عدالت اجتماعی.

مبانی نظری ناآرامی‌ها

عوامل تحریک کننده و شتاب دهنده ناآرامی‌های داخلی

دوره‌های گذر سیاسی که در زمان فروپاشی حکومت استبدادی پدید می‌آید، حرکت نظام سیاسی به سمت دموکراسی یا انجام اصلاحات سیاسی - فرهنگی، کشورها را بیش از هر زمان دیگر پذیرای ناآرامی، اغتشاش و خشونت سیاسی می‌کند.

«پیدایش گروه‌های نوظهور یا بر هم خوردن توازن قوا میان گروه‌ها نیز ممکن است رقابت و اضطراب حاکم میان گروه‌ها را تشدید و نظام‌های سیاسی را بی‌ثبات‌تر کند، وجود جنگ قدرت میان نخبگان نیز ممکن است بسیار مشکل آفرین باشد؛ زیرا احتمال سوءاستفاده سیاستمداران فرصت طلب از حلقه‌های قومی و ملی در این گونه شرایط بسیار متصور است. مسائل اقتصادی و اجتماعی بالقوه شتاب دهنده، شامل افزایش مشکلات اقتصادی، تشدید رقابت بر سر منابع موجود، گسترش نابرابری‌ها و شکاف‌های اقتصادی و سریع در روند توسعه و فرآیندهای نوسازی است. کشورهای صنعتی، کشورهای در حال گذر از نظام اقتصادی متمرکز به سمت اقتصاد بازار و کشورهای در حال توسعه ناچار از رویارویی با مشکلات متفاوت هستند که در همگی آنها، زمینه بروز آشوب‌های ناشی از عوامل اقتصادی و اجتماعی وجود دارد.»

الف) نظریه خشونت سیاسی و جمعی

«خشونت سیاسی» به تمامی اقدامات تهاجمی دسته جمعی اطلاق می‌شود که در درون ساختار اجتماعی - سیاسی علیه رژیم سیاسی و بازیگران آن - شامل گروه‌های سیاسی رقیب و صاحب منصبان یا سایت‌های آن - صورت می‌گیرد.

این مفهوم بیانگر مجموعه‌ای از حوادث است که وجه مشترک تمامی آنها، استفاده واقعی از خشونت یا تهدید با کاربرد آن است. اما این مفهوم صرفاً به این حقیقت محدود نمی‌شود، بلکه شامل انقلاب که تحولی اجتماعی، سیاسی و بنیادین است که با خشونت انجام می‌پذیرد. و نیز جنگ‌های چریکی، کودتا و شورش‌ها نیز می‌شود. خشونت سیاسی نیز به نوبه خود، نوعی زور یعنی استفاده یا تهدید به استفاده از خشونت توسط هر گروه و نهادی برای کسب اهداف خود در درون یا خارج از نظام سیاسی تلقی می‌شود. خشونت سیاسی ابتدا با نارضایتی شروع می‌شود، سپس سیاسی می‌شود و در نهایت، به تحقق عملی خشونت علیه موضوعات یا بازیگران سیاسی می‌انجامد.

ب) نظریه الگوهای محرومیت نسبی

سه الگوی متمایز را می‌توان برای عدم تعادل، مشخص ساخت:

- ۱ - محرومیت نزولی که در آن، انتظارات ارزشی در سطحی نسبتاً ثابت باقی می‌ماند. این تصور وجود دارد که توانایی‌های ارزشی در حال کاهش است؛
 - ۲ - محرومیت پیش رونده که با افزایش شدید انتظارات و کاهش همزمان امکانات و تشدید توانایی‌ها، همراه است؛
 - ۳ - محرومیت ناشی از بلندپروازی یا محرومیت آرزویی که در آن توانایی‌ها نسبتاً ایستا باقی می‌مانند و انتظارات افزایش می‌یابند و تشدید می‌شوند.
- هر سه الگو، عناصر علی یا زمینه‌ساز خشونت سیاسی است (گر، ۱۳۷۹).

نظریه بحران شهری

«بحران»، اصطلاحی متعارف است که در پی یافتن معنایی علمی است. برخی دانش‌پژوهان، این اصطلاح را در معنای فشار، اضطراب، فاجعه، بلا یا خشونت احتمالی به کار می‌برند.

برخی دیگر با عنایت به حوزه پزشکی، این عبارت را: «نقطه عطفی میان تحول مساعد در حالت ارگانسیم می‌دانند. در تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری، بحران نوعی وضعیت یا گونه‌ای رخداد است» که ممکن است نارسایی یا معضلی شهری، نارضایتی اقتصادی و اجتماعی و یا حادثه غیر مترقبه طبیعی و انسانی، نقطه آغاز بحران شهری باشد؛ اما همین عامل نیز «محصول مدتی کوتاه نیست، بلکه نتیجه فراگردی است که

لزوم عمل در میان شرکت کنندگان را به حد اعلاى خود مى‌رساند، یکی از منابع غالب ناپایداری‌ها، ناراحتی و نارضایتی اجتماعی است و زمانی این امر حادث می‌شود که بخشی از جمعیت کشورها یا طبقه‌ای اجتماعی احساس کند حقوق متناسب با ارزش خود را در جامعه به دست نیاورده است»

به نظر می‌رسد آسیب‌پذیرترین نقاط شهری، آغاز کننده‌ی ازدحامی از جمعیت است که در اثر فشار حاصل از نارسایی‌های شهری، حادثه‌ی غیر مترقبه و یا خشونت سیاسی به مرحله‌ی لزوم عمل مستقیم رسیده است. حرکت ایذایی، تجمعات پراکنده و خشونت‌های تقریباً غیر سازمان‌یافته، از مراحل ابتدایی شکل‌گیری بحران‌های شهری حکایت دارد. تعداد افراد شرکت کننده، سازماندهی کنندگان و مشاهده کنندگان از ویژگی‌های بحران شهری است.

عوامل کنترل کننده بحران در ایفای نقش خود با چند گزینه مواجه‌اند:

- ۱ - سرکوب؛
 - ۲ - گفت‌وگو و کشف راه حل طرفینی؛
 - ۳ - تلاش برای هدایت و یا انحراف بحران (دستگیری رهبران یا تطمیع یا تهدید آنان یا ایجاد جنگ روانی علیه آنها)؛
 - ۴ - همسویی با مشارکت‌کنندگان بحران و در نهایت تسلیم شدن و اعلام عجز از برخورد با آنها.
- عدم توفیق عوامل کنترل‌کننده در سه بند اول، بند چهارم را تنها گزینه‌ی ممکن باقی می‌گذارد، اما اگر بحران با راهکارهای سه گانه (۳ تا ۱) کنترل شود، سازماندهی بحران به دست عوامل کنترل کننده می‌افتد و گام‌های آخر تا خاتمه بحران، را می‌پیمایند.

خشونت انتخاباتی بعد از اعلام آرا و تأثیر آن بر امنیت ملی

خشونت انتخاباتی، روند جاری بعد از انتخابات را مختل و باعث نارضایتی‌هایی می‌شود. هنگامی‌که این ناآرامی‌ها به خوبی مدیریت شوند، می‌تواند تأثیرات منفی بر روند حکومت را کاهش دهد. ولی اگر به خوبی مدیریت نشود می‌تواند عوامل شایعه‌ای را ایجاد کند که منجر به آناشسی در درون حکومت و در نهایت بی‌ثباتی سیاسی شود.

اقدامات پلیس پس از روز انتخابات

- ۱ - حضور مشهود پلیس؛
- ۲ - حفظ ثبات داخلی؛
- ۳ - مبارزه با جرم از طریق مدیریت کارآمد اطلاعات و فنون تحقیق و تجسس؛
- ۴ - ایجاد رضایتمندی و انگیزه‌های بالا در کارکنان؛
- ۵ - ارائه سرویس‌های پشتیبانی، مالی و حقوقی؛
- ۶ - حفظ روابط اجتماعی.

یکی دیگر از مشکلات که پلیس با آن مواجه است، حمل سلاح گرم به حوزه‌های رأی‌گیری از سوی برخی شرکت‌کنندگان در تعدادی از حوزه‌های انتخابیه به صورت مخفیانه است. این یک خطر واقعی برای تمام جریان انتخابات است. وظیفه پلیس، بازرسی بدنی از افراد مشکوکی است که به حوزه‌های رأی‌گیری وارد می‌شوند.

خشونت انتخاباتی بعد از اعلام نتایج آرا

هنگامی که نزاع و یا خشونتی اتفاق می‌افتد، به دلیل جریان انتخاباتی نیست بلکه به واسطه شکستی است که در این جریان رخ داده است.

خشونت و نزاع انتخاباتی می‌تواند در پنج زمان از یک جریان انتخاباتی اتفاق بیفتد. که هدف ما در بحث مورد چهارم و پنجم است.

- ۱ - خشونت و نزاع در زمان ثبت نام انتخاباتی؛
- ۲ - خشونت و نزاع در زمان رقابت‌های انتخاباتی؛
- ۳ - خشونت و نزاع در زمان انجام انتخابات؛
- ۴ - خشونت و نزاع در زمان اعلام نتایج؛
- ۵ - خشونت و نزاع در زمانی که گروه‌ها و افراد شکست خورده در انتخابات هنگامی که دیگر جایی در دولت یا مجلس ندارند و فاقد مسئولیت هستند، به نزاع می‌پردازند.

اگر به انتخابات سال ۲۰۰۱ در جهان نگاهی بیندازیم، به چهار نوع طبقه‌بندی از خشونت انتخاباتی که انگیزه‌ها و عوامل را توجیه می‌کنند، برمی‌خوریم:

خشونتی که در آن، رأی دهندگان با دولت مخاصمه دارند و اظهار می‌کنند که جریان انتخاباتی به صورت ناعادلانه بوده است؛ مانند کشور تایلند و زامبیا. نزاع و خشونتی که در آن، دولت با رأی‌دهندگان مخاصمه داشته است که در آن

دولت، رأی‌ها را برای آنچه که خود می‌خواسته، تغییر داده است؛ مانند: بلاروس و کشورچاد.

نزاع و خشونت‌هایی که گروه‌های احزاب سیاسی با یکدیگر داشته‌اند مانند: فیلیپین، اوگاندا، پاکستان، بنگلادش، سری لانکا.

ترکیبی از سه دسته‌بندی قبلی

در این دسته‌بندی‌ها: مشخص شده است که ۱۴ درصد خشونت‌ها مربوط به انگیزه‌ها و خواسته‌های رای‌دهندگان و ۱۴ درصد نیز مربوط به انگیزه‌های دولتی و ۷۲ درصد نیز مربوط به رقابت‌های احزاب است. فعالیت‌ها و مساعدت‌های تخصصی برای جریان‌های انتخاباتی تأثیر به‌سزایی در زمینه در اختیار گذاشتن استانداردها و ظرفیت‌ها برای اعضای مدیریت انتخابات، دادگاه‌های انتخاباتی، احزاب سیاسی، NGO ها و مطبوعات و رسانه‌ها دارد.^۱

۱- ظرفیت‌سازمانی: سازمان‌های محلی و ملی نقش مهمی را در کاهش خشونت انتخاباتی دارند. اعضای مدیریت انتخابات، نیروهای امنیتی، دادگاه‌ها و احزاب سیاسی در این حوزه وجود دارند که همگی تلاش خود را در جهت کاهش خشونت انتخاباتی متمرکز می‌کنند؛

۲ - منابع اطلاعات؛

۳ - نظارت.

نگاهی به خشونت‌های انتخاباتی در برخی کشورها در سال ۲۰۰۱

- یک مصداق از ناآرامی‌های انتخاباتی

این حقیقتی است که کشور نیجریه، بحران‌های انتخاباتی بسیاری را به دلایل گوناگون در طول انتخابات سال‌های ۱۹۶۴، ۱۹۸۳، ۱۹۹۳ دیده است. این بحران‌ها همواره به دلیل سوء مدیریت انتخاب، عدم احترام به قانون و جدانشدن احزاب از قدرت‌های کاذب و غیر قانونی خود است. بنابراین در این مرحله مسئولیت دشوار پلیس مدیریت این بحران‌هاست به طوری‌که امنیت داخلی حفظ شود.

۱. آمار برگرفته از خشونت‌هایی است که بعد از انتخابات در جهان رخ داده است در سال ۲۰۰۱ که از این سایت گرفته شده است: سایت جهانی انتخابات: [www.unpan7.un.org.org-page/\(55-57\)](http://www.unpan7.un.org.org-page/(55-57)).

- انتخابات پارلمانی ۶ ژانویه ۲۰۰۱ در تایلد

به دلیل اعتراضات رأی‌دهندگان به نحوه شمارش آرای در برخی مناطق به ویژه استان‌های جنوبی این کشور، درگیری بین آنان با پلیس صورت گرفت که در آن خودروهای پلیس به آتش کشیده شد و ۱۵ نفر مجروح شدند.

- انتخابات منطقه‌ای و رفراندوم ۲۰ فوریه در یمن

۲۰ نفر در این جریانات کشته شدند. تنها ده نفر در روز انتخابات که یکی از آنها کاندیدای انتخاباتی بود و ۵ افسر پلیس نیز کشته شدند. (۳ نفر از آنها در مراکز شمارش آرا)

- انتخابات پارلمانی ۲۷ ژوئن در اوگاندا

کشته شدن ۷ نفر و دستگیری ۱۵۰ تن به جرم سوءعمل انتخاباتی و خشونت نسبت به رأی‌دهندگان، برخی، کاندیداها را به گرفتن رشوه متهم کرده بودند و همین منجر به خشونت شد.

حفاظت از ابزار انتخابات

صندوق رأی، برگه‌های رأی و برگه‌های نتیجه از ابزارهای هر انتخابات محسوب می‌شوند که تهیه و توزیع آنان در حوزه‌های انتخاباتی و انتقال آنان پس از انجام رأی‌گیری به اماکن مربوطه و اقدامات امنیتی - دیگر که هر سیستم شیوه‌ای خاص برای آن دارد - باید به خوبی انجام شود.

تعامل با دیگر سازمان‌ها

برای ایجاد امنیت شهرها بعد از نتایج آرای انتخابات و به اجرا در آوردن برنامه‌های امنیتی، اعضای مدیریت انتخابات باید تعامل نزدیکی با نیروهای انتظامی و پلیس داشته باشند. در تدابیر امنیتی حوزه‌های رأی‌گیری موارد زیر باید در نظر گرفته شود: حصول اطمینان از اینکه منابع کافی امنیتی در محل‌های ویژه و در طول ساعت‌های مورد نیاز در دسترس است؛

وجود همکاری نزدیک بین مسئولان امنیتی با مدیران انتخابات در توسعه فعالیت‌های امنیتی و طرح‌های حوزه رأی‌گیری؛

شناخت کافی نسبت به سلسله مراتب فرماندهی و مسئولیتی برای طرح‌های امنیتی و فعالیت بین سازمان‌های مدنی و نیروهای امنیتی.

مرزهای مسئولیتی سازمان‌های مختلف باید برای همه شرکت‌کنندگان در طرح

امنیتی واضح باشد که در این جا به آن می‌پردازیم:

وظیفه اعضای مدیریت انتخابات، اتخاذ تصمیم درباره آن دسته از طرح‌های امنیتی است که بر جریان انتخابات تأثیرگذار است. (ولی از سوی نیروهای امنیتی توصیه‌هایی درباره برخی مکان‌های ویژه رأی‌گیری یا روش‌های انتقال آرای دریافت می‌کنند).

مسئولیت نیروهای امنیتی، مشخص کردن آن است که تا چه اندازه از نیروهای خود در جهت مناسب برای ایجاد نظم عمومی در مکان‌ها هنگام رأی‌گیری استفاده کنند. تحت هر شرایطی جنبه‌های مختلف باید تحت برنامه‌های امنیتی صورت گیرد.

زمان پس از انتخابات

دادگاه‌های انتخاباتی

قانون نقش به‌سزایی را در یک حکومت مردم سالار ایفا می‌کند. در نتیجه دادگاه‌های انتخاباتی همواره به منظور دریافت دادخواست‌هایی در خصوص نتایج انتخابات و صدور حکم، تشکیل می‌شوند. به دلیل حساسیت موضوع پرونده‌ها و تجمع زیاد طرفداران احزاب مختلف در دادگاه، حفظ امنیت آنجا برای آنکه روند پرونده‌ها، با اطمینان پیگیری شود، بسیار مهم است. نیروهای پلیس که شاهدان اصلی در این پرونده‌ها هستند، کمک به سزایی به قاضی‌های دادگاه می‌کنند تا به جریان پرونده‌ها رسیدگی شود. همچنین پلیس نقش مهمی را در دستگیری و تعقیب متهمان انتخاباتی دارد. بنابراین کمک در جریان محکمه‌های انتخاباتی و حفظ امنیت دادگاه‌ها از وظایف پلیس در این مرحله است.

روند اجرایی امنیت انتخابات در ایران: وظایف نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران در ماده ۳ قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران هدف از تشکیل این نیرو را استقرار نظم و امنیت و تأمین آسایش عمومی و فردی و نگهبانی و پاسداری از دستاوردهای انقلاب اسلامی در چارچوب این قانون در قلمرو کشور جمهوری اسلامی ایران دانسته است. آنچه از نحوه به‌کارگیری عناوین سه‌گانه مندرج در ماده مزبور (نظم، امنیت، آسایش عمومی و فردی) به دست می‌آید، این است که قانونگذار، عنوان تأمین آسایش را بعد از عناوین استقرار نظم و امنیت مورد توجه قرار داده است و این امر نشان می‌دهد که بین استقرار نظم و امنیت در جامعه با تأمین آسایش عمومی و فردی، ملازمه عرف موجود است، یعنی لازمه تأمین آسایش عمومی و فردی، استقرار نظم و امنیت است (ولیدی، ۱۳۷۸: ۶۱).

ماده ۱۶ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب سال ۱۳۷۸ وظیفه نیروی انتظامی را در امر انتخابات دقیقاً مشخص کرده و می‌گوید: مأموران انتظامی در حدود قانون موظف به ایجاد نظم و جلوگیری از هرگونه بی‌نظمی جریان انتخابات و حفاظت از صندوق‌ها بوده و حق دخالت در امور اجرایی و نظارت را ندارند (مجموعه قوانین انتخابات مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۲: ۲۰).

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران براساس وظایف قانونی خود با بهره‌گیری از کلیه امکانات نسبت به تأمین امنیت انتخابات اقدامات زیر را انجام می‌دهد.

- ۱- تشکیل ستاد تأمین امنیت انتخابات؛
- ۲- تهیه برآورد اطلاعات و احصا تهدیدات؛
- ۳- توجیه کارکنان نسبت به آیین نامه اجرایی انتخابات؛
- ۴- توجیه مأموران مسئول در امر انتخابات و محافظان صندوق‌ها؛
- ۵- ایجاد هماهنگی با شورای امنیت کشور و شورای تأمین استان‌ها و شهرستان‌ها.
- ۶- تهیه گزارش‌ها و اخبار مهم امنیتی و انتظامی مرتبط با انتخابات.
- ۷- حفاظت از کاندیداها و شخصیت‌های سیاسی (افرادی که کاندیدا می‌شوند جزء مقامات سیاسی هستند).
- ۸- ایجاد گشت انتظامی و امنیتی گسترده در ایام انتخابات.
- ۹- کنترل و آموزش کارکنان کمکی و افرادی که از مراکز آموزشی اعزام می‌شوند.
- ۱۰- اسکورت و حفاظت از محل شمارش آرا و نظارت به هنگام از شروع تا پایان کار به نحو مطلوب.
- ۱۱- حفاظت از محل نگهداری صندوق‌ها تا اعلام نتایج آرا و خاتمه انتخابات.
- ۱۲- تشدید و انجام اقدامات کنترلی در طول ایام انتخابات.
- ۱۳- حضور در ستاد امنیت انتخابات وزارت کشور و عضویت (در کمیته‌های اطلاعاتی، امنیت و پشتیبانی).

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران در راستا وظایف ذاتی خود مسئولیت تأمین امنیت انتخابات را در اقصی نقاط کشور برعهده دارد و در طول برگزاری انتخابات از زمان اجرای جدول زمان‌بندی انتخابات تا تأیید صحت انتخابات هر یک از حوزه‌های انتخابیه از سوی مراجع ذیصلاح و حتی بعد از آن نیز تا زمانی برقراری آرامش و عادی شدن وضعیت انتخابات این مسئولیت خطیر را برعهده دارد.

هر چند قانون، نیروی انتظامی را مسئول این امر می‌داند اما نباید از سایر ارگان‌ها

و دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی نیز غافل بود و هر یک در حیطه وظایف خود بخشی از این وظیفه را برعهده دارند. اما آن چیزی که قانون تعریف کرده است وظیفه اصلی با نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران است و در موقع ضرورت از سایر نیروهای مسلح نیز می‌تواند در روز برگزاری انتخابات بهره‌گیرد؛ بنابراین سهم نیروی انتظامی به عنوان متولی اصلی برقراری امنیت در روز انتخابات در حوزه‌های انتخابیه را می‌توان ۱۰۰ درصد دانست که در زیر به تقسیم‌بندی آن پرداخته شده است.

وظایف عمده پلیس در انتخابات عبارت‌اند از:

مرحله قبل از انتخابات

- ۱- افزایش همکاری پلیس با عناصر اصلی برگزاری انتخابات؛
- ۲- در اختیار گذاشتن نیروهای (پلیس) برای حفظ نظم و امنیت انتخابات؛
- ۳- آموزش نیروهای پلیس در خصوص قوانین انتخابات؛
- ۴- مبارزه با ارباب و تهدیدات انتخابات؛
- ۵- در اختیار گذاشتن اطلاعات لازمه به نیروی پلیس؛
- ۶- ایجاد ارتباط مستمر با نیروهای خود؛
- ۷- در اختیار گذاشتن تجهیزات و امکانات لازم.

مرحله پس از انتخابات

- ۱- ارائه سرویس‌های لازم به کارکنان و مأموران تأمین‌کننده نظم و امنیت انتخابات.
- ۲- تحقیق و تجسس جرائم در رابطه با کسانی که دچار تخلف انتخاباتی شده‌اند.
- ۳- در اختیار گذاشتن نیروهای لازمه به منظور تأمین امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج آرا.
- ۴- حمایت مالی و پشتیبانی از برنامه‌های امنیتی پس از انتخابات.
- ۵- حفظ روابط اجتماعی.

روش شناسی

نوع روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش با توجه به اهداف، تحقیق توصیفی و تحلیلی و عمدتاً با تکیه بر روش پیمایشی (Survey) است و نوع تحقیق نیز کاربردی است.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات پرسشنامه است و در مقطعی در تحقیق نیز از فنون اسنادی

و مصاحبه در گردآوری اطلاعات استفاده شده و در پرسشنامه از نظر خبرگان ناجا و عوامل اجرایی انتخابات بهره‌برداری شده است. برای انجام این تحقیق عمدتاً از ابزارهای زیر بهره گرفته شده است: - پرسشنامه محقق ساخته و جمع‌آوری نظرات خبرگان ناجا و عوامل انتظامی. - فیش برداری از منابع کتابخانه‌ای و بهره‌برداری از شبکه اینترنت.

جامعه آماری و روش انتخاب پاسخگویان

جامعه آماری تحقیق را خبرگان ناجا و فرماندهان و مدیران انتظامی دخیل در انتخابات تشکیل می‌دهند. خبرگان از میان افرادی انتخاب شده‌اند که محقق روی آنها شناخت قبلی داشته و تمامی این افراد سال‌ها در امور انتظامی و تأمین امنیت انتخابات دارای تجربه علمی بوده و در زمان تکمیل پرسشنامه نیز در ستاد امنیت انتخابات مجلس شورای اسلامی فعال بودند.

روش نمونه‌گیری

با توجه به پایین بودن جمعیت آماری که حدود ۱۰۰ نفر هستند، تمام شماری انجام شده، و نمونه‌یابی صورت نگرفته و تمام شماری نیز یک نمونه است (سرمد، ۱۳۷۶: ۱۷۸ - ۱۷۹).

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها کد گذاری شدند؛ بدین صورت که برای گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط و خیلی زیاد به ترتیب ارزش‌های عددی ۱ تا ۵ در نظر گرفته شد و برای تجزیه و تحلیل داده از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد و در بخش آمار توصیفی برای توصیف بهتر یافته‌ها از جداول فراوانی و همچنین نمودارهای میله‌ای و دایره‌ای استفاده شده ضمن اینکه از شاخص‌های مرکزی مثل میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی مثل انحراف معیار و واریانس نیز بهره‌برداری شد. در بخش آمار استنباطی نیز برای مقایسه نظرات عوامل انتظامی و خبرگان از آزمون خی دو، از آزمون میانگین یک نمونه‌ای و برای اولویت‌بندی شاخص نیز از آزمون فریدمن استفاده شد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات

سنجش روابط میان متغیرهای تحقیق و اولویت‌بندی شاخص‌ها:

در این بخش، تأثیر هر یک از چهار عامل مختلف را بر روی تأمین نظم و امنیت انتخابات و کنترل درگیری‌های ناشی از اعلام نتایج آرا را بررسی کرده و در نهایت این عوامل را از حیث میزان اهمیت اولویت‌بندی می‌کنیم.

۱ - سنجش روابط میان متغیرهای تحقیق و اولویت‌بندی شاخص‌ها:

در این بخش، تأثیر هر یک از چهار عامل مختلف را بر روی تأمین نظم و امنیت شهرها و کنترل درگیری‌های ناشی از اعلام نتایج آرا را از دیدگاه عوامل انتظامی و همچنین خبرگان ناجا بررسی کرده و در نهایت این عوامل را از حیث میزان اهمیت، اولویت‌بندی می‌کنیم.

جدول (۱): اولویت‌بندی شاخص‌های شناخت رفتار انتخاباتی مردم از دیدگاه خبرگان ناجا و عوامل انتظامی با استفاده از میانگین رتبه‌ای حاصل از آزمون فریدمن

ردیف	شاخص	میانگین رتبه‌ای
۱	گرایش‌های قومی و طایفه‌ای	۵/۲۳
۲	احزاب و جناح‌بندی‌های سیاسی	۴/۸۳
۳	پیش‌بینی رفتار آینده مردم	۳/۷۶
۴	روحیه پنهان‌کاری و شایعه‌پذیری مردم	۳/۶۷
۵	میزان اعتماد مردم نسبت به کاندیدا و برنامه‌های او	۳/۵۹
۶	حساسیت درباره ابطال صندوق اخذ رای	۳/۵۵
۷	درک رفتار گذشته مردم	۳/۳۷

همان‌طور که ملاحظه می‌شود از دیدگاه عوامل انتظامی شناخت «گرایش‌های قومی و طایفه‌ای» و «احزاب و جناح‌بندی‌های سیاسی» بیشترین تأثیر را در تأمین امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج آرای انتخابات دارد و کمترین تأثیر در این خصوص به ترتیب به شناخت درک رفتار گذشته مردم و حساسیت درباره ابطال صندوق رأی مربوط می‌شود.

۲ - سنجش رابطه بین مشارکت مأموران با مردم و تأمین امنیت انتخابات.

جدول (۲) اولویت‌بندی شاخص‌های همکاری و مشارکت مردم با پلیس

ردیف	شاخص	میانگین رتبه‌ای
۱	داشتن روابط سالم اجتماعی (اعتماد مردم به پلیس)	۷/۶۲
۲	همکاری و همیاری سایر بخش‌های دولتی با پلیس	۷/۶۰
۳	آگاهی پلیس از ارتقای سطح فرهنگ سیاسی	۷/۱۱
۴	همراهی جامعه مدنی با پلیس	۶/۶۶
۵	آشنا کردن مردم با علل و عوامل ایجاد درگیری	۵/۸۰

۵/۴۴	توسعه شبکه نظارت مردم بر عملکرد پلیس	۶
۴/۷۸	تشکل‌های سازمان‌یافته غیردولتی که با پلیس همراه هستند	۷
۴/۷۷	آشنا کردن مردم با سوابق سیاسی و انگیزه‌های درگیری توسط پلیس	۸

همان‌طور که ملاحظه می‌شود بیشترین تأثیر در این زمینه از دیدگاه خبرگان ناجا و عوامل انتظامی به ترتیب به شاخص‌های داشتن روابط سالم اجتماعی (اعتماد مردم به پلیس) و همکاری و همیاری سایر بخش‌های دولتی با پلیس مربوط می‌شود و کمترین تأثیر را از این حیث به ترتیب شاخص‌های اعمال نظر مردم در انتخاب مدیران انتظامی، آشنا کردن مردم با سوابق سیاسی و انگیزه‌های درگیری (توسط پلیس) و تشکل‌های سازمان‌یافته غیر دولتی (مرتبط با پلیس) دارند.

۳- سنجش رابطه بین حضور گسترده عوامل انتظامی در سطح شهرها بعد از اعلام نتایج آرا با تأمین امنیت انتخابات.

جدول (۳): اولویت‌بندی شاخص‌های ابعاد امنیت انتخابات و رابطه آن با عوامل انتظامی

ردیف	شاخص	میانگین رتبه‌ای
۱	نحوه برخورد با مردم (صحبت کردن به...)	۸/۳۰
۲	مهارت در رفتاری که موجب هدایت شود	۸/۰۸
۳	همدلی کردن با مردم و خصوصیات اخلاقی و رفتاری پلیس	۷/۷۰
۴	آگاهی عوامل انتظامی به قانون و وظایف محوله و آیین‌نامه‌ها	۷/۶۶
۵	وجود تعداد کافی مأموران	۶/۴۴
۶	آراستگی ظاهری، لباس فرم	۶/۳۹
۷	آشنایی نیروهای عمل‌کننده به مسائل سیاسی، اجتماعی و انتظامی	۶/۳۹
۸	برخورد عادلانه و بی‌طرفانه	۶/۳۲
۹	آرایش نظامی و نوع تجهیزات همراه	۵/۹۴
۱۰	راه‌اندازی گشت‌های آشکار (خودروهای تندرو)	۵/۹۴
۱۱	استقرار در میدین و اماکن عمومی	۵/۴۱
۱۲	نحوه استقرار پلیس (ایستادن و...)	۵/۴۱
۱۳	توجه به مراجعان (خوب گوش دادن به حرف مردم توسط پلیس)	۴/۸۳

برای تعیین میزان اولویت‌بندی تأثیر شاخص‌های مختلف این موضوع از آزمون تحلیلی واریانس فریدمن استفاده شد. همان‌طوری که ملاحظه می‌شود از دیدگاه

خبرگان ناجا و عوامل انتظامی بیشترین تأثیر از این حیث به ترتیب به شاخص‌های نحوه برخورد با مردم، مهارت در رفتاری که موجب هدایت شود، همدردی کردن با مردم و خصوصیات اخلاقی و رفتاری پلیس و آگاهی عوامل انتظامی به قانون و وظایف محوله و آیین نامه‌ها مربوط می‌شود و کمترین تأثیر به ترتیب به شاخص‌های توجه به مراجعان، نحوه استقرار در میادین و اماکن عمومی، آرایش نظامی و نوع تجهیزات همراه، مربوط می‌شود.

۴ - سنجش رابطه بین هماهنگی نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط با ناجا و تأمین امنیت شهرها پس از اعلام نتایج انتخابات.

جدول (۴): اولویت‌بندی شاخص‌های هماهنگی نهادها و دستگاه‌های ذی‌ربط با ناجا در تأمین امنیت شهرها بعد از اعلام نتایج انتخابات

ردیف	شاخص	میانگین رتبه‌ای
۱	شورای تأمین استان و شهرستان	۹/۴۲
۲	شخصیت‌های محلی و سران طوایف	۷/۶۱
۳	قوة قضاییه	۷/۵۲
۴	هیئت اجرایی	۷/۳۹
۵	حضور فعال در ستاد تأمین امنیت انتخابات	۷/۱۰
۶	رسانه‌های گروهی و صدا و سیما استان	۶/۸۹
۷	سازمان‌های رسمی قدرت	۶/۸۴
۸	یگان‌های امداد، ویژه و ضد اغتشاش	۶/۵۲
۹	هیئت نظارت	۶/۱۸
۱۰	برگزاری جلسات هماهنگی مشترک	۵/۶۴
۱۱	ادارات و سازمان‌های دولتی	۴/۴۹
۱۲	انجمن‌ها و سازمان‌های خیریه	۲/۴۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود از دیدگاه خبرگان ناجا و عوامل انتظامی بیشترین تأثیر در این خصوص به ترتیب به هماهنگی مدیران انتظامی با شورای تأمین امنیت استان و شهرستان، شخصیت‌های محلی و طوایف، قوة قضاییه و هیئت اجرایی مربوط می‌شود و کمترین تأثیر را در این خصوص به ترتیب به هماهنگی با انجمن‌ها و سازمان‌های خیریه، ادارات و سازمان‌های دولتی و برگزاری جلسات هماهنگی مشترک

مربوط می‌شود.

نتیجه حاصله از سؤالات تحقیق

- ۱ - تا چه میزان بین حضور گسترده عوامل انتظامی در سطح شهرها و تأمین امنیت انتخابات بعد از اعلام نتایج آرا رابطه وجود دارد؟
 - ۲ - تا چه میزان بین مشارکت و همکاری مردم با مأموران و تأمین امنیت انتخابات رابطه وجود دارد؟
 - ۳ - تا چه میزان بین شناخت رفتار انتخاباتی مردم توسط مدیران انتظامی و تأمین امنیت رابطه وجود دارد؟
 - ۴ - تا چه میزان بین هماهنگی و همکاری ناجا با دستگاه‌های ذی‌ربط در امور انتخابات بعد از اعلام نتایج آرا رابطه وجود دارد؟
- نتایج حاصله گویاست که هر چه حضور عوامل انتظامی، مشارکت مردم و شناخت رفتار انتخاباتی مردم و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی بیشتر باشد به همان میزان خسارات ناشی از درگیری‌های انتخاباتی کمتر و امنیت انتخابات تأمین خواهد شد، و بین متغیرهای مستقل و وابسته این تحقیق رابطه معناداری وجود دارد.

پیشنهادها و راهکارها

- با توجه به تجربه‌های گذشته و یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود.
- ۱- مدیران انتظامی نسبت به شناخت رفتار مردم (مردم‌شناسی) شامل گرایش‌های قومی و طایفه‌ای، گرایش‌های سیاسی و جناحی، سطح فرهنگ عمومی، روحیات اخلاقی و اجتماعی و میزان حساسیت‌های مردمی حوزه مدیریت خود (با انجام کار اطلاعاتی و پلیسی) اقدام کنند.
 - ۲- از طریق رده‌های سلسله مراتب فرماندهی نسبت به آموزش مدیران انتظامی شهرستان مبنی بر رعایت کامل قانون و احترام به آن، حفظ بی‌طرفی نسبت به هر یک از کاندیداها و آشنایی آنان نسبت به قانون انتخاب و وظایف محوله از جمله برخورد قاطع با متخلفان و اخلاک‌گران نظم و امنیت اقدام و بعد از اعلام نتایج آرا با حضور گسترده در سطح شهر و انجام عملیات روانی، عوامل مخل نظم و امنیت و برخی از طرفداران کاندیداها که از اعلام نتایج آرا ناراضی هستند و قصد برهم زدن نظم عمومی را دارند با اتخاذ تمهیدات لازم و با هماهنگی مقامات ذی صلاح برخورد انتظامی کنند.
 - ۳- مدیران انتظامی علاوه بر حضور فعال در جلسات شورای مشترک امنیتی که در

استان‌ها و شهرستان‌ها برگزار می‌شود. ارتباط ویژه‌ای با تک تک اعضای شورای تأمین برقرار کنند تا بتوانند ضمن تبادل نظر، تصمیم عاقلانه‌ای نسبت به کنترل درگیری‌های ناشی از اعلام نتایج آرا اتخاذ و با توجه به سوابق گذشته تمهیدی بیندیشند که تهدیدات امنیتی را پیش بینی و متناسب با این موضوع، نیرو، ابزار و ادوات لازم را تدارک کنند تا در زمان بروز درگیری‌های احتمالی از آن استفاده کنند.

۴- مدیران انتظامی برنامه‌هایی را تدوین کنند که براساس آن نیروهای معتمد محلی سازماندهی شده تا زمان بروز بحران یا درگیری‌های ناشی از اعلام نتایج آرای تحت عنوان نیروهای مردمی با هدایت عوامل انتظامی وارد عمل شوند.

۵- مدیران انتظامی با سران قبائل و طوائف و دستگاه‌های اجرایی و نظارتی و کاندیداهای مطرح که احتمال موفقیت یا عدم موفقیت آنها وجود دارد هماهنگی لازم را معمول و تمهیدات انتظامی و امنیتی داشته باشند.

منابع

- پیشگاهی فر، زهرا (۱۳۷۲). *پژوهش‌های جغرافیایی*. تهران: شماره ۳۳، انتشارات دانشگاه تهران.
- سرمد، زهره؛ عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۷۶). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: نشر آگاه.
- عمید، حسن (۱۳۷۶). *فرهنگ فارسی*. تهران: امیرکبیر.
- گر، تدرابرت (۱۳۷۹). *چرا انسان‌ها شورش می‌کنند*. ترجمه علی مرشدزاده. چاپ دوم. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- لرنی، منوچهر (۱۳۸۳). *آسیب شناسی امنیت*. تهران: پیام پویا.
- _____ (۱۳۸۲). *مجموعه قوانین انتخابات مجلس شورای اسلامی*. تهران: انتشارات اداره قوانین شورای نگهبان، چاپ اول.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۷۷). *کاوش نظری و راهبردی پیرامون انتخابات*، شماره ۳۳۵۵ گ - م، تهران، سال ۱۳۷۷، سرپرست گروه: حجت‌الله ایوبی.
- معین، محمد (۱۳۸۱). *فرهنگ فارسی معین*. چاپ هشتم. تهران: امیرکبیر.
- ولیدی، محمد صالح (۱۳۷۸). *بررسی مفاهیم نظم، امنیت، آسایش عمومی و فردی*. تهران: *فصلنامه دانش انتظامی*، پیش شماره.